

**ПРЕДИЗВИКАЙ: СЪДЕБНАТА ПРАКТИКА!
ВЕЩНИ ПРАВА ВЪРХУ ЧУЖДА ВЕЩ: 2008–2018
ЗС, Глава VI**

© Стоян Ставру, *съставител и автор на предговора*

© Стоян Ставру, *структура и оформление*

© Фиделия Косева, *художник на корицата*

© Сиела Норма АД

София • 2019

ISBN 978-954-28-2782-5



Закон за собствеността

290-ник

ПРЕДИЗВИКАЙ:

ВЕЩНИТЕ ПРАВА ВЪРХУ ЧУЖДА ВЕЩ!

(2008–2018)

СТОЯН СТАВРУ

СЪДЪРЖАНИЕ

Списък на включените актове	vii
Използвани съкращения	xv
За богатствата на правото	xvii

ЧАСТ I ПРАВО НА ПОЛЗВАНЕ

1. Придобиване на право на ползване	7
2. Съдържание на правото на ползване	18
3. Прекратяване на правото на ползване	41

ЧАСТ II СОБСТВЕНОСТ ВЪРХУ ПОСТРОЙКА

4. Придобиване на право на строеж	71
4.1. Учредяване	71
4.2. Облекчен ред	89
4.3. Регулация	106
4.4. Владение	122
4.5. Реституция	142
4.6. Защита	169
5. Приращение	176
5.1. Конкуренция чл. 92/97 ЗС	176
5.2. Ипотека	196
6. Ползване на земята	208
6.1. Обем	208
6.2. Сграда върху държавна собственост	231
6.3. Определяне на прилежаща площ	248
6.4. Участие в разпределение на ползването	254
7. Изкупуване	262

ЗА БОГАТСТВОТА НА ПРАВОТО

Съдиите са хора на насилието. Заради насилието, което повеляват, съдиите по характерен начин не създават право, а го убиват.

Робърт Ковър¹

1. Номос и наратив

Според американския професор по право Робърт Ковър освен физическата реалност (космос) ние обитаваме и специфична нормативна вселена (номос)^{2,3} В

¹ Вж. *Cover, R.* The Supreme Court, 1982 Term – Foreword: Nomos and Narrative. // Yale Law School Legal Scholarship Repository, 1983, № 4 (97), p. 53, където е добавено, че едновременно с това съдиите са и „хора на мира“.

² Предвид специфичната употреба от страна на Ковър на термина „номос“ – с него той обозначава не самия закон, а особения свят, изграден от и върху закона чрез производство на правни значения по нишките на различни наративи. Като контрапункт на така дефинирания *nomos* (νόμος) съм използвал именно *cosmos* (κόσμος), а не *phusis* (φύσις). От друга страна, със „закон“ съм обозначававал значително по-тясно понятие – юридически текст (*corpus*), обективиран в нормативните актове, от който чрез интерпретации се произвежда „право“ – социално въплътен свят, в който законът разкрива своите възможни значения. Именно това по-широко понятие за правото като резултат от интерпретирането на закона (а не понятието за закона като подлежащ на интерпретация текст) отговаря на използвания от Ковър термин „номос“.

³ Самият Ковър обозначава собственото си разбиране за правото като „много близко до класическото анархистично“ разбиране, възприемащо „липсата на правила, но не и липсата на право“. Вж. *Cover, R.* The Folktales of Justice: Tales of Jurisdiction. // Capital University Law Review, 1985, № 14, p. 181.

текста по-долу ще се опитам да покажа по какъв начин идеите на Робърт Ковър могат да бъдат приложени спрямо установения понастоящем в България модел на касационното обжалване на съдебните решения пред Върховния касационен съд.

В своята студия „Номос и наратив“, публикувана през 1983 г.⁴, той посочва, че номосът представлява „непрекъснато създаван и поддържан от хората свят на правилно и неправилно, законосъобразно и противоправно, валидно и нищожно“. В този свят правилата за поведение се локализируют в индивидуалните ценностни системи на отделните лица и получават смисъл за тях благодарение на различни наративи: конкретни истории за това как правото е станало такова каквото е (общ дълг), и най-вече – как то е станало право, обвързващо конкретното лице (личен дълг). Разказването на тези истории (narratives) не просто легитимира юридическите правила за поведение като ги превръща в отделна вселена (nomos), но им придава лично значение (meaning), което мотивира всеки конкретен индивид да съобразява поведението си с техните предписания (commitment). Именно съюзът между номос и наратив според Ковър придава епичен характер на всяка правна система. Без историите зад правото – било то истории за начина, по който то е било установено като задължително (обща теория и лични казуси), или за насилието, с което държавата ще го наложи (заплахата със санкция), юридическото правило остава единствено теоретична конструкция, която не може да предизвика определено поведение у своите адресати. Така например теорията на Келзен за основната норма е своеобразен метанара-

⁴ Вж. *Cover, R.* The Supreme Court, 1982 Term – Foreword: Nomos and Narrative. // Yale Law School Legal Scholarship Repository, 1983, № 4 (97), p. 4–68. Именно този текст е представен по-долу. Направен е опит за прилагане на възгледите на Ковър в български контекст – с оглед правораздавателните и тълкувателни правомощия на българския Върховен касационен съд. Всички цитирания на Робърт Ковър в текста по-долу, при които няма изрично посочване на източника, сочат към текста „Номос и наратив“.

тив, който разказва правото като история за йерархия от норми, но тази история е правно значима само дотолкова, доколкото е достатъчно убедителна, за да провокира спазване на определени предписания.

Именно наративът превръща правото от система от правила (корпус) в „свят, в който живеем“ (номос), снабдявайки всяко юридическо предписание с „история и съдба, начало и край, обяснение и цел“. Един от примерите, които дава Ковър за постигане на тази трансформация на корпуса в номос, е Библията⁵ – текст, който по образецов начин обединява прескриптивен и наративен материал, свеждайки всяко правило до резултат (поука) от определена случка (разказ).⁶ Митовете се превръщат в личи истории за право. Специфични наративи, които „зареждат“ библейските правила за поведение, са откровението и пророчествата – чрез тях новите правни норми биват въвеждани и локализирани в стария номос. Такъв е основният наратив на Новия завет.

Тъй като процесът на търсене на смисъл в правото чрез създаване на истории за неговата валидност и значимост предполага участието на различни лица и използването на различни интерпретативни стратегии, Ковър включва в своята история (метанаратив) за правото

⁵ За връзката на написаното от Ковър относно Библията със свещените еврейски текстове, вж. *Levine, S.* Halacha and Aggadah: Translating Robert Cover's Nomos and Narrative. // *Utah Law Review*, 1998, № 4, p. 475–498. Левин съпоставя понятията „номос“ и „нарратив“ на Ковър с понятията „halacha“ и „aggadah“, коментирани от Хаим Биалик в едноименното му есе от 1916 г. – вж. *Bialik, H.* Halachah and Aggadah. – In: *Bialik, H.* Revelation and Concealment. Five essays. 2000, Jerusalem, p. 45–87. Понятието „halacha“ се превежда като „начин на поведение“ и обикновено обозначава съвкупността от еврейски религиозни закони, произлизащи от писаната и устната Тора и коментарите върху нея. С „aggadah“ се обозначава сборът от равински текстове, който включва фолклор, исторически анекдоти, морални послания и практически съвети в различни сфери – от бизнеса до медицината.

⁶ За връзката на тезите на Ковър с еврейските текстове и традиции вж. също *Fraade, S.* Nomos and Narrative Before Nomos and Narrative. // *Yale Journal of Law and Humanities*, 2005, № 1 (17), p. 81–96.

няколко специфични понятия. Първото от тях е нормативният потенциал (*jurispotence*) на всяко юридическо правило за поведение – обемът от възможни значения, които могат да бъдат произведени от формулираното правило (като текст) в резултат от осъществяването на различни негови интерпретации. Този потенциал се обозначава от Ковър и като „правно ДНК“ – своеобразен генетичен код за възможни значения, само част от които ще бъдат реализирани под формата на правомерно поведение.

Нормативният потенциал на правните норми определя богатството на номоса на всяка прославил се със своето право цивилизация. Едновременно с това обаче той застрашава единството на номоса, тъй като благоприятства възможността за отделяне и обособяване на различни интерпретационни линии (може да ги наречем „субномоси“ – термин, който не е използван от Ковър, но би могъл да бъде специализиран паралел на т.нар. „субкултури“), които са в състояние да „живеят“ отделен живот. В този случай Ковър говори за „правна митоза“ (*juridical mitosis*) – производство на паралелни правни светове (нишки, нанизирани от юридически значения), които интерпретират по различен начин и придават различно значение на едни и същи като обективна формулировка предписания (текст). Разказването на различни истории (*narratives*) за една и съща система от юридически правила (*corpus*) създава различни правни светове (*nomos*). В това се изразява фертилността на нормативния текст, която обуславя и непрекъснатото протичане на паралелните процеси по създаване (*jurisgenesis*) и разрушаване (*jurispathic*) на право.

2. Правото – генезис и разрушение

Процесът на разделяне и роене на правото чрез обличането му в различни наративи се обозначава от Ковър като процес на правен генезис (*jurisgenesis*). Този процес произвежда противоречия в правната система и изисква полагането на специални интерпретативни уси-

лия – „някои малки и частни, други – огромни и публични“, чрез които нормативният универсум да бъде удържан като едно цяло в рамките на съответната държава (единен правопорядък). За разлика от правото, номосът не е генетично обвързан с държавата – за да има свой номос, всяка държава следва да полага непрекъснати усилия по неговото изграждане и поддържане. Именно с тази цел държавата „наема“ съдии, които са натовадени с функцията не само да кажат закона, но и да разкажат правото. Казаният закон отлита, разказаното право – остава. Разказът за това защо едно юридическо правило има значение е определящ за съобразяването му от неговите адресати. Това е причината за съществуването на огромна разлика между социалната организация на правото като сила (държавна принуда) и организирането на правото като смисъл (правосъзнание). Ковър смята, че за да разбереш една правна система, трябва да разбереш какво я охранява, т.е. кои наративи ѝ придават смисъл и значение.

Всяка правна традиция е резултат от последователно интерпретативно усилие, при което към корпуса на законите биват добавени още две специфични измерения на правото – правото като употреба на специфичен език (текст) и правото като съвкупност от митове (наратив). Именно тези две измерения на правото го превръщат в „лексикон от нормативни действия“, а всяко юридическо предписание – в парадигма за поведение, като „хвърлят мост“⁷ между нормативната и материалната вселена.

⁷ Мостът е важен символ за Ковър за определянето на същността на правото: правото е „мост в нормативното пространство, който свързва нашето разбиране за света-такъв-каквото-е с проекциите на алтернатива за света-такъв-каквото-би-могъл-да-бъде“. Вж. *Cover, R. The Folktales of Justice: Tales of Jurisdiction. // Capital University Law Review, 1985, № 14, p. 181.* Правото като „мост към бъдещето“ се изгражда чрез наративи, които се разказват в рамките на различните общности чрез набор от свещени истории (правен фолклор). Единствено силата на тези наративи може да осигури онова посвещение у адресатите на правните предписания, което да превърне нормативния текст в действие.

Правният генезис е въпрос на въображение, при което наред с това, което е, и това, което трябва да бъде, се изследва и това, което може да бъде. В този смисъл Ковър посочва, че номосът се конституира като свят от напрежението между реалността и визията. Право, което работи освен със съществуващото и дължимото, но и с възможното, е право, което създава номос. То обаче се нуждае от коректив на центробежните сили на спонтанната интерпретация чрез насрещни специално организирани за целта интерпретационни усилия по удържане на общ номос-рамка за всички интерпретатори.

Ковър сравнява правото със сила, подобно на гравитацията, чрез която нашите светове упражняват влияние един спрямо друг и взаимно си определят орбитата на движение през нормативното пространство. Няма човек, който да не споделя номос с останалите – Ковър е убеден, че всеки, който живее изцяло идиосинкретичен нормативен живот, би бил луд. Като социални същества ние се нуждаем от общ нормативен сценарий (script), който ни прави „здравомислещи“ правни субекти.

Осигуряването на подобен общ нормативен сценарий изисква на процеса на правен генезис да бъде противопоставен насрещен процес по „разрушаване на правото“ (jurispathic), който процес според Ковър може да се осъществи в два модуса: чрез култивиране на правните интерпретации (paideic pattern) и чрез налагане на единствено правилните интерпретации (imperial pattern). И в двата случая става въпрос за редуциране на богатството на правото чрез девалидизиране на част от интерпретациите, позволени от нормативния потенциал на нормативните текстове. Разликата засяга използваната методология.

При пайдеичния модел подходът е педагогически, като постигането на общо значение е резултат от обучение чрез обсъждането и съпоставянето на общи и лични наративи, които ситуират юридическите предписания в споделен от всички „обучавани“ лица смислов контекст (например обща религия, общ етнос, обща национална история и пр.).

При империалистичния модел подходът е универсалистичен, като налагането на общо значение се осигурява от претенцията за обща валидност на правилото, която се поддържа от наратива за насилието, което ще бъде упражнено в случай, че предписанието не бъде съобразено (заплаха със санкция).

Разбира се, става въпрос за два идеални модела, които на практика се прилагат паралелно и в променящо се съотношение, за да се осигури съществуването на общ и споделен номос. Всяка правна разпоредба е своеобразна стволова клетка (*jurispotence*) в общия юридически корпус, която може да се диференцира по различен начин в зависимост от ефективността на „инструкциите“, които получи. За целта тези инструкции трябва да бъдат обяснени (*paideic pattern*) или наложени (*imperial pattern*).

3. Наративи в конкуренция

В процеса по създаване и удържане на общ номос участват както правната доктрина, така и съдебната практика. Правната доктрина е място, в което се предлагат различни значения на юридическите предписания – място на пролиферация на интерпретации. В начина, по който функционира правната доктрина, може да бъде открит както пайдеичният модел за интегриране на номоса (правните теории като метанаративи за легитимността на самото право), така и отправянето на конкретни „оферти“ за официални интерпретации, които биха могли да бъдат възприети от държавата като общовалидни наративи и центрове на смисъл (предложенията *de lege ferenda*). Ако библейският свят от нормативни значения е изграден около свещения текст на Новия и Стария завет, днес пайдеичният център на интерпретативната традиция в една държава обикновено е нейната конституция. Конституцията е фундаменталният двигател в богатството на една правна система – в нея са заложени наративите, които задвижват различни значения и изискват интер-

претативни усилия. Това е и причината конституцията и нейното интерпретиране да има изключително важно значение за правната доктрина.

Конституционните наративи и техните доктринални интерпретации стават част от производството на вторични правни норми през мотивите на приеманите от държавата нормативни актове. В мотивите се съдържа своеобразен разказ за предлагания законопроект. Съгласно чл. 28, ал. 2 ЗНА мотивите съдържат: причините, които налагат приемането; целите, които се поставят; финансовите и други средства, необходими за прилагането на новата уредба; очакваните резултати от прилагането, включително финансовите, ако има такива; анализ за съответствие с правото на Европейския съюз. И петте компонента в структурата на мотивите имат за цел да ситуират и интегрират новия нормативен акт в заварения от него национален номос и в номоса на европейското нормативно пространство (последният изгражда свои собствени наративи, които си взаимодействат с наративите на националното право).

Подобни разкази за значения са необходими и за легитимността на частните (без)порядъци, създавани като автономни в рамките на номоса в приложение на принципи като свобода на вероизповеданията (например система от църковни правила), договорна свобода (например т.нар. „неименувани договори“), свобода на корпоративно управление (например избора на системата от органи при акционерното дружество) и свобода на управление на собствеността (например установяването на вътрешни правила за управление на сграда в режим на етажна собственост). Разбира се, посочената автономия винаги е ограничена по начин, който ѝ позволява да се впише в общия номос, но едновременно с това тя създава специфични ядра на саморегулация, които обогатяват съдържанието на правната система – както с конкретни юридически предписания, така и с нови наративи (например множеството възможни наративи за жилищния комплекс от затворен тип при лаконичния текст на чл. 2 ЗУЕС).

4. „Лош съд, но съд!“

Филтрирането на множествата от наративи, генерирано от правната доктрина, заложен в мотивите на законите и разказани в рамките на различните частни (без)порядъци, е тежка задача, възложена на съдилищата. Съдилищата селектират различните значения, за да решават проблема с наличието на „твърде много право“ – проблем, който съвременните юрисдикции, както посочва Ковър, формулират като проблем на „неясното право“. Съдебната практика е отговорът на държавата срещу полиномията на номоса. Основна роля в тази борба за (канонично) Право имат върховните съдилища.

Съгласно чл. 124, ал. 1 ЗСВ тълкувателно решение се приема при противоречива или неправилна практика по тълкуването и прилагането на закона. Автор на тълкувателно решение може да бъде общото събрание на: наказателната, гражданската или търговската колегия във Върховния касационен съд; гражданската и търговската колегия във Върховния касационен съд; наказателната, гражданската и търговската колегия във Върховния касационен съд; колегия във Върховния административен съд; колегиите във Върховния административен съд.

Съгласно чл. 124, ал. 2 ЗСВ тълкувателно постановление се приема при противоречива или неправилна съдебна практика между Върховния касационен съд и Върховния административен съд. Тълкувателните постановления се приемат от общото събрание на съдиите от съответните колегии на Върховния касационен съд и Върховния административен съд. Както тълкувателните решения, така и тълкувателните постановления имат селективно (при противоречивата съдебна практика) или изправително (при неправилната съдебна практика) предназначение – те имат за цел да изчерпят правото като редуцират нормативния потенциал на законовия текст до еднозначно правило, като по този начин стабилизират определени точки в пространството на споделения номос.

Неизбежно е съществуването на различни интерпретативни общности, всяка от които предлага свой номос при постигане на правото. Съдилищата са тези, които определят защитеното с държавна принуда право: „Интерпретацията винаги се случва в сянката на насилието“⁸. Именно обстоятелството, че нормативният текст е неразривно свързан (*inextricably bound*) с възможността за практикуване на насилствени актове (*violent deeds*), прави интерпретацията на нормативните текстове толкова различна от интерпретацията в литературата⁹. Именно в това се изразява разрушителното действие (*jurispathic*) на тълкувателните актове на върховните съдилища: насилственото измерение на правото, при което едновременно със създаването (*утвърждаването*) на едно значение в право (*jurisgenesis*), се разрушава (отстранява) друго негово значение (*jurispathic*). Тълкувателните решения дават Правото без остатък – те обещава да кажат „единствено и само Правото“ и да го разкажат с историята за държавната принуда. Това Право (като текст и като разказ) от момента на публичното му оповестяване¹⁰ е задължител-

⁸ В друг свой текст Ковър посочва, че „правната интерпретация се случва в полето на болка и смърт“ – „когато интерпретаторите свършат своята работа, те често оставят след себе си жертви“. Вж. *Cover, R. Violence and the World. // The Yale Law Journal, 1986, № 95, p. 1601*: „Съдия артикулира своето разбиране на текста и като резултат някой губи своята свобода, своята собственост, своето дете, дори своя живот“. Правната интерпретация е практически незавършена без насилие, тъй като ефективността ѝ зависи от социалната практика на насилието (p. 1613). Между идеята и реалността на общото значение пада сянката на насилието в правото (p. 1629).

⁹ Макар и Ковър да признава, че в достатъчно високо ниво на абстракция съществува категория, към която принадлежат едновременно практикуването на правото и литературата. Вж. *Cover, R. The Bonds of Constitutional Interpretation: Of the Word, the Deed, and the Role. // Georgia Law Review, 1986, № 20, p. 816*.

¹⁰ Разбира се, и самите тълкувателни актове подлежат на отмяна, като в този случай новата интерпретация на закона се прилага само за в бъдеще – от датата на обявяването на новото тълкувателно решение. Особено интересни по този въпрос са мотивите

но „за органите на съдебната и изпълнителната власт, за органите на местното самоуправление, както и за всички органи, които издават административни актове“ (чл. 130, ал. 2 ЗСВ). Задължителната съдебна практика е не просто говорител на закона, но и негов охранител. Тя осигурява онзи необходим минимум от споделени нормативни значения и наративи, който трябва да бъде поддържан дори и чрез употребата на насилие (упражнявана по определен ред държавна принуда), за да могат адресатите на един правопорядък да споделят общ номос.

5. Посвещение и право

В теоретичната конструкция на Ковър е възможно провеждането на разграничение между съдилищата като институции на държавната митология и съдиите като носители на лични наративи. Именно със съдиите е свързана основната надежда за запазване на богатството на правото като номос дори на ниво „върховни съдилища“. Тази надежда е свързана с понятието за посвещение. Ковър посочва, че превръщането на една интерпретация в правно значение изисква някой да възприеме следващото от интерпретацията изискване и да съобрази с него своето поведение. Само в този случай значението (визията) се превръща в действие (реалност). Създаването на правно значение изисква субективно посвещение (commitment) на обективизирано в конкретен нормативен текст (корпус) разбиране (наратив) на изискване за съблюдаване на конкретно поведение.¹¹

на Решение № 170/17.09.2018 г. по гр.д. № 2382/2017 г. на ВКС, IV г.о. Последващите тълкувателни решения нямат подобно на първоначалните такива обратно действие и започват да се прилагат от момента, в който са постановени и обявени по съответния ред.

¹¹ В „Насилие и Светът“ Ковър свързва посвещението с телата на правните субекти – интерпретативното посвещение се реализира през в плътта („in the flesh“): правният свят е изграден само дотолкова, доколкото са налице посвещения, които „подредят тела в линия“ („legal world is built only to the extent that there are

В този смисъл правото може да съществува единствено като действие. Едно предписание, съществуващо единствено като теоретичен конструкция, като правило без посвещение, не е част от правото. То ще стане такава част само ако успее да се впише в наратива, по нишката на който неговите адресати подреждат своите действия. Само в този случай „живото“ правило, превърнало се в поведение, има статуса на право.

Действията на правните субекти очертават измеренията, в които едно предписание се валидира като право. Правото не може да съществува без „посвещението“ на своите адресати, което превръща предписанието в действие. В този смисъл посвещението е конститутивно за всяко право. Основният механизъм за тази трансформация на правилото в действие е наративът, който може да генерира различна за всеки отделен индивид мотивация, но в универсалното си значение е свързан с възможността за упражняване на насилие при неизпълнение на юридическото предписание (санкция, държавна принуда). Дори и крайният позитивизъм не може да предложи право без наратив, тъй като самият позитивизъм сам по себе си е наратив (макар и доста беден) за правото, при който последното се изчерпва с произведените от държавата задължителни правила за поведение. Една интерпретация произвежда толкова повече право, колкото повече действия предопределя.

В този процес на посвещаване особена роля изпълняват не толкова съдилищата – като органи на държавата, колкото съдиите – като носители на наративи. Функцията на съдилищата за уеднаквяване и изправяне на практиката е насочена към създаването на едно единно право, като за целта те утвърждават една-единствена интерпретация и се опитват да унищожат всички останали. Тяхната главна задача е да дадат право, но право без остатък. Всяко съдебно решение допринася за съществуването на общ номос, пък било то и разказан единствено чрез на-

ратива за държавната принуда (приложима в случай на неизпълнение, непосвещение). Това е и причината Ковър да нарича съдиите не само „хора на насилието“¹², но и „хора на мира“ – съдилищата са точките, в които на една интерпретация се разрешава да живее като право, но на цената на множество паралелни „убийства“ на алтернативни правни значения. В такъв контекст задължителните тълкувателни решения на върховните съдилища предлагат право, което е „одомашено“, умъртвено и хербаризирано, за да бъде оттук нататък прилагано еднозначно¹³. Ако правната доктрина работи за богатството на правото чрез експлоатиране на неговия нормативен потенциал, то задължителните тълкувателни актове на върховните съдилища са форма на насилствено изстребление на правни значения, актове на дератизация на невалидни интерпретации и наративи с цел откриване на единственото Право.

6. 290

Българското гражданскопроцесуално право позволява съществуването на една специфична форма на правораздаване (селектиране на наративи и значения) от страна на Върховния касационен съд, при която без да се формира задължителна съдебна практика (чл. 290, ал. 3 ГПК¹⁴), се селектират различни интерпретации. За разлика от останалите съдебни решения, решенията,

¹² В „Насилие и Светът“ Ковър е още по-категоричен, че съдиите се занимават с болка и насилие – те са седнали „на върха на пирамида от насилие“ („atop a pyramid of violence“). Вж. **Cover, R.** Violence and the World. // The Yale Law Journal, 1986, № 95, p. 1609.

¹³ Тъй като съдебните решения сами по себе си също са текстове, тази цел не винаги бива изцяло постигната, а се появяват паралелни интерпретации на самите съдебни решения, което води до специфично вторично производство на паранаративи в рамките на интерпретацията, заключена в самите съдебни решения.

¹⁴ След изменението на чл. 290, ал. 3 ГПК с ДВ, бр. 86 от 2017 г. изрично беше посочено, че решението на ВКС в производството по чл. 290 ГПК „не представлява задължителна съдебна практика“.

постановени в производство по чл. 290 ГПК, са свързани с търсенето на отговор на изрично формулиран правен въпрос. Съгласно чл. 280, ал. 1 ГПК на касационно обжалване пред Върховния касационен съд подлежат въззивните решения, в които съдът се е произнесъл по материалноправен или процесуалноправен въпрос, който е:

т. 1. решен в противоречие със задължителната практика на Върховния касационен съд и Върховния съд в тълкувателни решения и постановления, както и в противоречие с практиката на Върховния касационен съд;

т. 2. решен в противоречие с актове на Конституционния съд на Република България или на Съда на Европейския съюз;

т. 3. от значение за точното прилагане на закона, както и за развитието на правото.¹⁵

Ако „традиционните“ съдебни решения дават именно „решение“ на конкретен фактически казус (вземат фактите и дават закона), решенията по чл. 290 ГПК имат една допълнителна цел, която е ясно обособена дори в тяхната текстуална структура – дават „отговор“ на общ правен въпрос, формулиран от жалбоподателя и отговарящ на определени критерии за селектиране на касационните жалби. В частта си, в която отговарят на поставен от страните въпрос, решенията по чл. 290 ГПК не „казват“ правото като предписание по конкретен казус, а „разказват“ конкретно значение на правото като част от споделен номос. В тази си част решенията по чл. 290 ГПК се доближават съществено до ефекта на правната доктрина, тъй като експлоатират нормативния

¹⁵ След изменението с ДВ, бр. 86 от 2017 г. беше добавена втора алинея на чл. 280 ГПК, според която „независимо от предпоставките по ал. 1 въззивното решение се допуска до касационно обжалване при вероятна нищожност или недопустимост, както и при очевидна неправилност“. И в този случай обаче съставите на ВКС, допускайки касационното обжалване, формулират конкретен правен въпрос, отговорът на който трябва да бъде даден преди разрешаването на конкретния случай, явяващ се предмет на делото.

потенциал на юридическите предписания, без да имат задължителен характер (чл. 290, ал. 3 ГПК).

При постановяването на решенията си по чл. 290 ГПК различните състави на ВКС полагат интерпретативни усилия за обосноваването на различни наративи на един и същ юридически корпус, без да селектират Правото по окончателен начин. Нито съдиите в по-долните инстанции, нито останалите върховни съдии не са задължени да се съобразят с произведената „290-ка“, но тя става част от богатството на правото, от пролиферацията от правни значения, които изпълват споделения от всички правни субекти номос. Този ефект е особено осезаем в случаите, когато касационното обжалване е допуснато по въпрос, който е от значение не само за „точното прилагане на закона“ (jurispathic), но и за развитието на правото (jurisgenesis) – чл. 280, ал. 1, т. 3 ГПК. От една страна, „изправителните“ функции на решенията на ВКС в производствата по чл. 290 ГПК са ограничени до конкретния съдебен спор (освен в случаите на връщане на делото за ново разглеждане от по-долен съд, спорът се решава окончателно с решението по чл. 290 ГПК), а от друга страна, те са облагородени от допуснатата възможност конкретният състав на ВКС да потърси „развитие на правото“, като по този начин стане двигател в процес на правен генезис, увеличаващ богатството на правото като номос. Всеки съд трябва да затвори интерпретационната фуния, която страните са отворили пред него, защитавайки своите позиции в делото. В производството по чл. 290 ГПК това „затваряне“ става с отговор на изрично формулиран правен въпрос (тук е близостта до правната доктрина), но без този отговор да обвързва останалите съдии (тук е разликата от задължителните тълкувателни актове на върховните съдилища).

Именно в този опит на съдията да се „посвети“ на юрисдикция, която не „казва“ (по общозадължителен начин), а „разказва“ (по общоубедителен начин) правото, Ковър открива надеждата съдията да се откъсне

от наратива за насилието на държавата.¹⁶ За разлика от „казаното“, „разказаното“ не разчита на монизма на държавната принуда, а на убедителността на различните наративи (ниши за смисъл) в рамките на нормативното богатство на правото. Съдържащи се в решенията по чл. 290 ГПК „разкази“ очертават нормативния релеф на номоса и изискват внимателно картографиране, за да е възможно тяхното осмисляне и посвещение. Ако всеки прецедент е бунт срещу нормативен тупик, то прегледът на решенията по чл. 290 ГПК може да се разглежда като проследяване на наративи, които вървят срещу насилието в правната норма.¹⁷

Чрез допускането на възможността за съществуването на особен вид съдебни решения на ВКС, които не са задължителни за останалите съдилища, но наред с казуална част (мотиви и диспозитив, решаващи спора предмет на делото) съдържат в структурата си теоретичен компонент (общо формулиран отговор на конкретен правен въпрос), може да бъде адресирана една от основните критики¹⁸ срещу Ковър – неспособността му да види в държавата възможен инструмент (не само за разрушаване, но и) за произвеждане на правни значения (номос), обединяващи различни общности, дефиниращи се през различни нормативни наративи. Така разрушителният ефект (jurispathic) от намесата на държавата намира своя коректив в производството на нови нормативни значения (jurisgenesis) в рамките

¹⁶ В акта на подобно откъсване може да бъде открито и измерение на т.нар. „критическа интелигентност“ („critical intelligence“), която Ковър посочва като важна характеристика на всеки човек, свикнал да живее в общност. Вж. *Rostain, T.* Tribute to professor Robert M. Cover. // *Yale Law Journal*. 1986-1987, № 8 (96), p. 1713–1714.

¹⁷ За характерния за текстовете на Ковър социален активизъм вж. *Wizner, S.* Repairing the World Through Law: A Reflection on Robert Cover's Social Activism. // *Cardozo Studies in Law and Literature*, 1996, № 8, p. 1–14.

¹⁸ Вж. *Post, R.* Who's Afraid of Jurispathic Courts?: Violence and Reason in Nomos and Narrative. // *Yale Journal of Law and Humanities*, 2005, № 9 (17), p. 13–15.

на съдебната практика на ВКС. Паралелното осъществяване на двата процеса по създаване и разрушаване на правни значения е иманентна част от динамиката на всеки номос, тъй като вътрешноприсъщ на всеки (създаден) нормативен наратив е стремежът да изключи (разруши) останалите. Кое от значенията ще бъде възприето във възникващата конкуренция би трябвало да зависи от осъществения публичен диалог, включващ и начина на тяхното изразяване и аргументиране в рамките на съдебните решения, постановени в производство по чл. 290 ГПК.



Настоящият тематичен сборник „Предизвикай: Вещните права върху чужда вещ! (2008–2018)“ е част от библиотеката „Закон за собствеността“ и покрива Глава VI „Вещни права върху чужда вещ“, като включва три раздела: „Право на ползване“, „Право на строеж“ и „Сервитути“.

В сборника са представени **135 съдебни акта**, постановени по чл. 290 ГПК (134 на ГК и 1 на ТК), от които 129 решения (128 на ГК и 1 на ТК) и 6 определения (всички на ГК). Към тях са добавени още 7 тълкувателни акта:

- 1 постановление на Пленума на ВС,
- 4 тълкувателни решения на ВС,
- 2 тълкувателни решения на ВКС.

Препращанията към решения, които са представени в настоящата книга, са направени в самия текст с посочване на страницата, на която се намират цитираните решения. Всички останали актове (решения на ВКС, които не са пряко свързани с вещните права върху чужда вещ, и решения на ВС) са представени в раздела „Свързани съдебни актове“ към съответното решение или определение.

Тълкуваните разпоредби – на ЗС (чл. 55–67) и на специалните закони, касаещи сервитутните права (ЗУТ,

ЗЕ, ЗЕСМФИ, ЗГ, ЗОСИ, ЗВ) са представени „пред скоби“ в началото на всеки раздел, който е свързан с тяхното тълкуване, а към отделните решения (определения) са посочени и допълнително тълкувани разпоредби, свързани с конкретно поставения по делото въпрос.

Във връзка с посочването на основанието за допускане на касационното обжалване разпоредбата на чл. 280, ал. 1 ГПК е цитирана навсякъде в настоящия сборник, включително и като сигнатурите: „280-1-1“, „280-1-2“ и „280-1-3“, в редакцията от преди измененията, направени с ДВ, бр. 8 от 2017 г. Тази редакция беше следната:

(Обявена за противоконституционна от КС на РБ в частта относно думата „съществен“ – ДВ, бр. 47 от 2009 г.) На касационно обжалване пред Върховния касационен съд подлежат въззивните решения, в които съдът се е произнесъл по съществен материалноправен или процесуалноправен въпрос, който е:

1. решен в противоречие с практиката на Върховния касационен съд (отбелязана в сборника като: 280-1-1);
2. решаван противоречиво от съдилищата (отбелязана в сборника като: 280-1-2);
3. от значение за точното прилагане на закона, както и за развитието на правото (отбелязана в сборника като: 280-1-3).

Там, където касационното обжалване е допуснато за проверка на допустимостта на въззивното решение (т. 1 от Тълкувателно решение от 19.02.2010 г. по тълкд. 1/2009 г. на ОСГТК), е използвано означението „Д“.

- От решенията по чл. 290 ГПК (127 на брой),
- 23: са допуснати само по чл. 280, ал. 1, т. 1 ГПК,
 - 32: са допуснати по чл. 280, ал. 1, т. 2 ГПК (от които 3 са допуснати и по чл. 280, ал. 1, т. 1 ГПК);
 - 71: са допуснати по чл. 280, ал. 1, т. 3 ГПК (от които 7 са допуснати и по чл. 280, ал. 1, т. 1 ГПК, а други 7 – и по чл. 280, ал. 1, т. 2 ГПК);
 - 3: са допуснати за проверка по допустимост на решението.

От определенията (6 на брой),

– 1: е допуснати само по чл. 280, ал. 1, т. 2 ГПК;

– 5: са допуснати по чл. 280, ал. 1, т. 3 ГПК.

Актове на ГК са разпределени между четирите отдели по следния начин:

– актове на I г.о.: 63 на брой, от които 35 по т. 3,

– актове на II г.о.: 43 на брой, от които 21 по т. 3,

– актове на III г.о.: 6 на брой, от които 5 по т. 3,

– актове на IV г.о.: 22 на брой, от които 12 по т. 3.

Първите десет докладчици с най-много представени решения в настоящия сборник са, както следва:

– Светлана Калинова: 11 решения, от които 6 по т. 3;

– Жанин Силдарева: 7 решения, от които 5 по т. 3;

– Емануела Балеvsка: 7 решения, от които 4 по т. 3;

– Бонка Дечева: 6 решения и 1 определение, от които 4 по т. 3;

– Теодора Гроздева: 6 решения и 1 определение, от които 5 по т. 3;

– Маргарита Соколова: 6 решения, от които 1 по т. 3;

– Бранислава Павлова: 5 решения и 1 определение, от които 1 по т. 3;

– Борислав Белазелков: 5 решения, от които 4 по т. 3;

– Дияна Ценева: 5 решения, от които 3 по т. 3;

– Снежана Николова: 4 решения и 1 определение, от които 5 по т. 3;

Последното представено решение е Решение № 5/14.03.2018 г. по гр.д. № 1030/2017 г. на ВКС, I г.о.

Стоян Ставру

7 октомври 2018 г.

Световен ден за достоен труд